

TARİHE DEVRİMCİ BAKIŞ

Günümüzde en ileri, en devrimci görünen aydınlarımızın bile içine düşmekten kurtulamadıkları şey, kalıpcı düşüncelik, skolâstik davranma alışkanlığıdır. Skolâstizm ilk doğuşunda Orta Çağ'da Aristocu düşüncüyü Hıristiyan inancıyla aynı göstermeye çalışır, yaşama ilişkin tüm bakış açılarını dinsel kalıplar içinde toplamaya, tekil bir dil oluşturmaya çabalandı.

Günümüz skolâstizmiyse, nesne ve olgulara kalıplarla bakmayı, var olanlardan birisini kendisine yakın bulup kendini ona ait kılmayı iş edinmiştir. Körü körüne tutulan partiler, futbol takımları, siyasal gruplar, hiç sorgulamaksızın yazdıkları benimsenip baş tacı edilen köşe yazarları, düşünce tembelliğinin ve Orta Çağ'dan bugüne ulaşmış kalıpcı düşünce alışkanlığının ürünleri gibidir.

Günlük yaşam içinde sıkça karşılaştığımız bu durum tarihi değerlendirirken daha da kaba ve mekanik boyutlara varır. Bugüne ilişkin düşünce ve davranış yöntemleri bulabilmek için çözmeye, araştırmaya giriştiğimiz tarihsel dönemleri hiç sorgulamaksızın olduğu gibi baş tacı edip bugün ve yarın için de bir çözüm yolu olarak önermeye kalkışmak da skolâstizmin en tehlikeli yönlerinden biri olarak görünmektedir.

Hele de Köy Enstitüleri gibi ilerici, devrimci bir girişimden yana, o enstitüleri kuran düşüncenin bugünkü karmaşa içinde de çözüm olabileceğini düşünenlerin böylesi skolâstik davranışlar içinde bulunuyor olması hiç yakışık almayacaktır.

Köy Enstitüleri genç "Erken Cumhuriyet Dönemi" eğitim-kültür politikalarının devrimci ve aydınlık yüzüdür. Ancak, o tarihsel dönemi değerlendirirken Köy Enstitüsü düşüncesine karşı olanların da iktidar yapısı içinde epeyce söz sahibi olduklarını, dönem uygulamalarında aynı zamanda gerici, halk karşıtı girişimlerin de bulunabildiğini akıldan çıkarmamak gerekecektir.

Devrimci politikaların önemli adlarından olan Mustafa Necati'nin 1921-22 yıllarında Kastamonu İstiklal Mahkemesi yargıcı olarak söyledikleri tarihi bir belge gibidir. *"Bundan sonra memleketin casuslara, eşkiyaya, rüşvet alana, zalime, asker kaçağına, bunları saklayanlara, zenginleri fukaraya tercih edenlere (altını biz çizdik) her kim ve ne mevkide ve rütbede ne kadar büyük olursa olsun, aman yoktur!"* (Mehmet Başaran, Mustafa Necati: Anadolu İhtilalinin Sesi, Mustafa Necati ve Eğitim Devrimi, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları, 2009 Ocak, İzmir)

Mustafa Necati'nin önderlik ettiği çalışmalarla 1926 Kayseri Zincirdere, 1927 Denizli'de uygulamalı Köy Öğretmen Okulları'nın açılışını Köy Enstitüleri'nin ilk habercileri olarak görürüz. Bu okulları açanlar, Mustafa Necati ve yoldaşları o günün devrimci kanadını, Mustafa Necati'nin ölümünden sonra onları yazgılarına terk edenler, 1933 yılında kapatanlarsa gerici kanadı temsil etmekteydiler. Mustafa Necati'nin kurduğu Talim ve Terbiye Kurulu'nun orta eğitimde karma eğitime karşı, genelde tutucu bir politika izlemiş olmasıysa, ilginç bir ayrıntı olarak Cumhuriyet tarihinde yer alır.

Daha sonra ateşli bir Köy Enstitüsü karşıtı olacak olan Emin Soysal'ın 1942 yılına kadar Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde müdürlük yaptığını ve Nasyonal Sosyalistlerin birçok eğitim uygulamasını orada gerçekleştirmeye çabaladığını anımsamakta yarar vardır.

"Erken Cumhuriyet Dönemi" eğitim-kültür politikaları içinde devrimci İsmail Hakkı Tonguç, ya da Tonguç Baba'nın varlığı yanında, 1935 yılında Almanya dönüşü geniş yetkili, dar çerçeveli parti yönetimi, üniformalı gençlik örgütleri gibi esaslarla nasyonal sosyalist bir örgütlenme önerisini getiren, devlet kademeleri içinde 1936 yılına kadar önemli görevler üstlenmiş Recep Peker'in varlığını da unutmamak gerekir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra Batı'yla imzalanmaya başlanan ikili anlaşmalar, Türkiye dışında yarı sürgün yaşayan Zeki Velidi Togan gibi Turancı ideologların ülkeye neredeyse özel olarak çağrılmaları, Ankara'da eğitim

kademelerinde önemli görevlere getirilmeleri, yine aynı dönemde Yüksek Öğretim Genel Müdürü Reşat Şemsettin Sirer'in de özel girişimleriyle Dil Tarih öğrencilerinin faşist kışkırtmalarda öne çıkarılmaları, II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiyeyi Alman faşizminin güdümüne sokmak isteyen Nihal Atsız'ın kahramanlar gibi karşılanması, Şevket Aziz Kansu'nun odasının basılarak elinden zorla istifa dilekçesi alınmış olması dönem politikaları içinde önemli satır başları olarak yer alırlar. 9 Temmuz 1942 günü başbakanlığa atanan Saraçoğlu'nun hükümet programını okurken yaptığı konuşma deyim yerindeyse devrimci kanada ve sol düşünceye yönelik bir işaret fişeği gibi olmuş, Sabahattin Ali ve Hasan Âli Yücel'e karşı, önce davacı oldukları, ardından bir tür suçlu konuma düştükleri kampanyalar başlatılmıştır. Saraçoğlu, 5 Ağustos 1942'de hükümet programını okurken "*Biz Türk'üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan veya azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz. Ve her vakit bu istikamette çalışacağız.*" demişti.

Silahlı Kuvvetler içerisinde oldukça etkili iki ad olan Emir Erkilet ve Ali Fuat Erden paşaların II. Dünya Savaşı yıllarında görüşmek üzere Hitler'e kadar gitmiş olmaları dönem politikalarının başka bir göstergesi gibidir. Saraçoğlu'nun mimarı olduğu, o güne kadar hiçbir demokratik (!) yönetimin bulamamış olduğu iki dereceli seçim yasasına göre seçimler "açık oy-gizli sayım" ile yapılıyordu. Şükrü Saraçoğlu döneminde çıkarılan Varlık Vergisini ve Alman faşizmiyle iyi geçinilen dönemde el altından beslenen Türkçülerin Almanlar yenilince apar topar tutuklanıp tabutluklara tıklması işlemlerini de unutmamak gerekir.

Hasan Âli Yücel'in Milli Eğitim Bakanı olduğu yıllarda, halkçı-devrimci kanadın hep karşısında yer almış ve CHP iktidarı döneminde bile DP'li toprak ağaları ve Menderes ile dirsek temasında bulunmuş Reşat Şemsettin Sirer'in Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü'ne getirilmiş olması ince hesaplı dönem politikalarının mantığını açıkça ortaya koyar.

“Erken Cumhuriyet Dönemi” eğitim-kültür politikaları içindeki Köy Enstitüleri, devrimci kanadın onurlu bir çıkışı olarak kendi coğrafyası üzerinden, halk kültürünü yenidendoğuşa uğratmış, bugünkü devrimci düşünce biçimlerine de deyim yerindeyse, kaynaklık etmiştir. Aynı dönemde Tarım Bakanlığı ve bağlı örgütlerin Köy Enstitüleri uygulamaları içinde inatla ve ısrarla yer almaması, kırsal alanda tefeci bezirgân sömürüsü ve toprak ağalığına son verilememiş olması, Anadolu tarımını destekleyecek okullar yerine ticaret okullarının açılarak üretim yerine ticaret ve para ile para kazanma yolunun önde tutulması unutulmayacak dönem özellikleridir.

Devrimci kanat, eğitim çalışmaları içinde bile öncelikle üretimle ilgilenirken ve kooperatifler aracılığıyla kırsal alandaki sömürüye karşı kendi çapında bir savaşım verirken, finans kapitalistleşme yolunda yürüyen yerli burjuvazi Ortaçağ kalıntısı tefeci bezirgânlıkla işbirliği içinde, ticaret ardındadır. “Cumhuriyet’in 17. yılı bir tek imam hatip okulu dahi kalmamıştır. Ecnebi casusluğunu Türkiye’de Tanrı buyruğu gibi tatlılaştırıp organize etmeye yarayan Osmanlı yadigârı toprak ağalarının Orta Çağ fikriyatlarını sözde din maskesi altında geliştirecek organlarına göz yumulmamıştır. Ama, köy ekonomisini köylü çocuklarının aydınlanmasıyla az çok modernleştirecek olan Tarım okulları ancak 5’ten 8’e (10 milyon köylü ve 40 bin köy için devede kulak bile sayılamayacak bir sayı ile) ancak 17 yılda % 60 bir gelişim gösterirlerken, şehirlerde sermaye gelişiminin eleman ihtiyacını karşılayacak ticaret ve sanat meslek okulları üstün hızla ilerlerler. Yalnız dikkati çeken bir şey vardır: Osmanlı kalıntısı şehir bezirgânlığının istediği orta ticaret okulları bu ikinci safhanın 10 yılı içinde % 400 daha artarken, sanayiye kalifiye işçi yetiştirecek sanat okulları ancak % 100 çoğalmıştır.” (H. Kıvılcımlı, Türkiye Köyü ve Sosyalizm, s 39-40)

Kuruluş yıllarında Ankara Halkevi’ne kütüphane sorumlusu olarak atanan Niyazi Berkes o yıllardaki durumu şöyle anlatıyor: “Halkevi binasını gezdiğimi bilmediği için Ziya Gevher Bey de beni gezdirip her şeyi gösterdi. Bu çok nazik kişinin, çok süslü merdivenleri çıkarken gördüğüm bir davranışı beni çok şaşırtmıştı. Kılık kıyafetinden

'halktan' olduğu belli olan biri geçiyordu. Bunu gören Ziya Gevher adeta bir histeri geçirdi. Bağıırıp çağırıyor, adamı kovuyor, hademeler koşuyordu. Adamı yaka paça dışarı attılar. Zavallı, meğer tiyatro bileti almaya gelmiş. Ankara'nın tek piyes oynanan yerinin orası olduğunu sahneyi gezdirildiğim zaman öğrenmişim. Başkan, hademelere sıkı tembihler etti, böyle ne olduğu bilinmeyen kişiler içeri sokulmayacaktı." (N. Berkes, Unutulan Yıllar, s 72)

Nafi Atuf Kansu'nun Halkevi Başkanlığı'na getirilişi ile durum değişir: "Bu, tanıdığım en güzel huylularından biri olan Nafi Atuf Kansu idi. O'nun gelişi ile Halkevi'nde bir devrim oldu. Kapılar açıldı. Yönetim odaları değişti." (N. Berkes, Unutulan Yıllar, s 75)

Elbette ki, bu değişim, "halkçılık" programının halkı gerçekten de kavraması için yeterli olmayacaktır. 1933 ya da 34 yılında yapılmış olması gereken Ankara Halkevi'nin Kutludüğün ve Bayındır köy gezilerine katılan Halkevi yöneticileri yoksul köylüler karşısında şaşkın şaşkın bakınan beyzadeler gibidir... "Halkevindeyken herkes bayrak, direk, golf pantolon gibi şeyleri hazırlarken (Ülkü dergisini yöneten, kolej mezunu ve çok iyimser bir genç olan Nusret Köymen şık bir golf pantolon ve çoraplarla geliyordu. O zamanın en medeni 'köycüsü' oydu. Adından da belli) ..." (N. Berkes, Unutulan Yıllar, s 90) "Köycülerimiz" köyün ortasına bayrak dikecek, Behçet Kemal'in okuduğu şiirleri dinleyeceklerdir. O sıra ağıt yakmaya başlayan bir Anadolu anasının sesi şaşkınlıklarını artıracak, köycü aydınlardan birçoğu apar topar Ankara'ya döneceklerdir...

Ankara Halkevi'nin Ankara'nın burnunun dibinde bulunan ve on yıllık Cumhuriyet yönetiminin neredeyse hiç etkileyememiş olduğu bu iki köye yaptığı gezide, Niyazi Berkes'in dikkatini çeken olaylardan birisi de köylülere daha yakın duran İsmail Hakkı Tonguç'un aydın kesime soğukluğu ve konuşmalara hiç karışmamış olmasıdır (N. Berkes, Unutulan Yıllar, s 5).

Günümüz kültür ve eğitim politikaları, ülkenin genel ekonomik-politik sorunları üzerine konuşurken, tarihsel bir dönemdeki tüm uygulamaları bir düşünce kalıbı içinde toparlayıp, hele da her nitelikte takiyyecinin ardına sığındığı kavramlarla

politika sahnesinde yer almaya kalkmak, bugüne ilişkin hazır bir reçete gibi sunmaya kalkışmak da devrimci bir düşünce olmasa gerek...

1946'dan sonra iktidara resmen oturmuş Finans Kapital-Ortaçağ artığı Tefeci Bezirgân ortaklığı, gökten zembille inmiş olamazdı. "Devletçilik" uygulamaları ülkenin birçok gereksinimini karşılıyor görünürken, rekabetsiz, dikensiz gül bahçesi içinde ihale vurgunlarıyla semiren bir zümreyi de bugünlere taşıyordu.

Günümüz Türkiyesi'nde tarihe bakarken devrimci tavırdan şaşmamalıyız. Halka tepeden bakan seçkinci-buyurgan bir tarz ile devrimci-halkçı Köy Enstitüsü uygulamalarını birbirine karıştırmamalıyız. Ancak böylesi bir bilinçle yeniden köy enstitüsü diyebilir, halk yığınları ile buluşabilir, demokratik halk iktidarı için yol alabiliriz.

alperakcam@gmail.com